

VITA S. MAMMÆ MONACHI.

(Apud Canis., Antiq. Lect., tom. II.)

STRABI PRÆFATIO.

Legistis, meministis vestra sagacitas,
 Antiquos propriis carminibus viros
 Horum subsidiis credere sæpius,
 Quorum facta stylo dona vel explicant;
 Ut paucis valeas cætera discere,
 Martem bella canens orat et Herculem:
 Nymphas ruricolæ Panaque præferunt.
 Extra hæc sunt varia, vana sed omnia.
 At nobis Dominus ore vocandus est
 Laudandusque pio corde vel actibus,
 Cujus pandit opus quisquis honoribus
 Sanctorum celebrat nomina congruis:
 Anshelme, invigila; chare precatibus
 Vulfing, ne sileas poscere iudicem;
 Importunus ei, Lantwine, clamita,
 Quem qui plus petiit, plus meruit boni.
 Hos jam versiculos quos volo subdere,
 Pro me continuis promite solibus
 Donec perficiam quod modo poscitis,
 Perfectis etiam sensibus arduum,
 At multis egomet sordibus obsitus,
 Sanctorum precibus, quos colo carmine
 Donari veniam credo fideliter
 Magnis et nimis quas veho classibus.

ORATIO EJUSDEM.

O rerum sator omnium tremende,
 Qui mirabiliter genus creasti
 Humanum, recreans idem potenter,
 Dum pœnas crucis innocens luisti,
 Audi me miserum malis gravatum,
 In quo nil nisi repperit ruinam:
 Tu solus vitium potes mederi,
 Te solum medicum requiro, sana.
 Indignus quoque te rogare quicquam
 Nil possum meritis meis mereri.
 In quo desciunt opes precandi
 Mammæ subveniat tui precatus.
 Cujus facta libet metro referre
 Ad laudem tibi gloriamque, Factor,
 A quo sanctus habet beatitatem
 Et peccator habet reversionem.
 Jam nunc ordiar, o beate Mammes,
 Adsis, obsecro, Spiritusque sancti
 Munus concilies meo labori
 Trino ut digna Deo loquar, sed et te.

CAPUT PRIMUM.

Patria et pueritia viri sancti.

Urbe Cappadoces habitant, quos ille refertur
 Progenisse Mosoch, veniens de semine Japhet;

A Quos Asiæ versus occasum rura minoris
 Armeniæque latus, per fines tangit Eoos
 Campus Amazonidum, septem de parte trionis
 Nubifer opponit calidum juga Taurus ad Austrum.
 Quam virtute potens construxit Perseus olim,
 Post Romana suis rebus lætata potestas,
 Cæsaream vocitare dedit, peregrinus et hospes
 Corporis ac mundi felix hanc incola Mammes
 Incoluit partem, cælum nam mente petebat;
 Utque fides sobolis multo pretiosior esset,
 Perfectam tenere fidem pietate parentes
 Et natum docuere sui servare timendo
 Lucida jussa Dei; non segnior ille repertus,
 Moribus ætatem sensu tener extulit annos,
 Carne puer, sed corde senex: qui deinde parentum
 B Post mortem, custos vitæ cautissimus ænæ,
 Observans mandata Dei, dedit ocium arcæ
 Exemplum noramque viæ. Latitare nequibat
 Urbs in monte sedens, modio neque tecta lucernæ
 Flamma perit, sed lumen agens in domate cunctis
 Cunctorum in sese purum convertit amorem.

CAPUT II.

Qualiter tempore persecutionis solitudinem duodecim annis cum pecoribus petierit, et quid ibi fecerit.

Et jam bis senos puerilis flosculus annos
 Attigerat, cum æva mali lex Aureliani
 Ecclesiæ mactaret oves, vastaret ovile,
 Lictoresque pium sequerentur ubique, tyrannic
 C Præcipiente, genus, variis ut corpora pœnis
 Afficiant variis nolentum solvere divis
 Liba præcesque patrum. Mox ergo ut vidit in ipsa
 Cæsarea puer ista geri, fanisque profanis
 Seductos servire choros, non passus inertis
 Tantum animo tolerare nefas, quascunque parentum
 Cura paravit opes sprevit, montemque petivit
 Mentem carne sequens, mansit quæ semper in alto
 Contemplata Deum, regumque æquabat opimas
 Delicias in lacte gregis; has denique solum
 Ad montem perduxit opes, pascebat ovillum
 Ipse pecus, victumque sibi quærebat ab illo.
 Sæpius insistens precibus, librisque legendis
 Otia longa trahens vitam sine crimine duxit.
 Quod montem petiit monitis consensus Iesu.
 D Excidii qui signa canens, hoc addit agendum:
 Tunc qui plana colunt, ad summa cacumina ter-
 [dant,
 Maturentque fugam. Mores imitatus avitos
 Pavit oves simplex, magni sectator Iacob;
 Alter Abel, patriarcharum sanctissima proles.

CAPUT III.

Quomodo in campum a Domino vocatus virgam et Evangelium invenerit.

Hæc inter campum Domini petat ore monetur,
Et pergens : Quo, Christe, vocas, quo te sequar,
[inquit?

Fulgida continuo per cœli virga serenum
Voxque simul cecidit : Tibi mittitur, accipe, Mammes,
Et quodcunque tibi suadet mens sancta petendum,
Hac dabitur. Faciem tum lætus ad æthera tollens,
Fert grates Domino ; mox virga ut contingit occas
Campi, Evangelium miro datur ordine sanctum :
Quod postquam sumpsit supplex et legit apertum :
Credo, sciens virga pastorem codice magnum
Doctorem institui, Dominum veneranter adorans,
Et quis, ait, dictis, ostende, monebitur istis ?
Donasti jam velle loqui, da credere verbis
Corda aliena meis. Dixit, vocemque loquentis
Audiit : Accelera, Mammes, montemque revisens
Mox parvam compinge domum, dabo deinde ju-
[bendo
Hæc sacra dicta, quibus doctor capienda ministres.

CAPUT IV.

Quemadmodum ex præcepto domum in monte construxerit, et a silvicolis sit gregibus honoratus.

Ille pii præcepta Patris veneranda secutus,
Montem conscendit, præcisisque undique solers
Arboribus, struit antra magis quam dædala celsis
Tecta tholis, simul ædificans altare Tonanti ;
Postque laboris onus, sancto sudore fluentes
Artus composuit sessum librumque revolvit ;
Dumque sacros versus depromeret ore beato
Silvestres venere greges, animalia jussu
Acta Dei, fixoque genu patienter adorant.
Quo recitante tacent, et acutis auribus astant,
Post verbum, cum lustra mares silvestria cuncti
Expeterent, quasi carnalem doctoris ad usum
Femineos liquere choros, quis lacte tumebant
Ubera tota novo, domitis sine lite coherent,
Quæ sancti sociavit honor ; si dicere dignum est,
Sic edocta suo servit Macedonia Paulo.
Dat carnale bonum per quem cœlestia sumpsit.
Miremur virtutis opus, doleamus iniqua
Brutaque corda hominum ; verbum faciente ma-
[gistro,
Intentæ stupuere feræ : at ratione vigentes
Auditum strepitu sensum sermone retundunt ;
Dat fera mercedem, nos impia probra docenti,
Hinc fera non meritum, sed habet mens dura rea-
[tum.
CAPUT V.

Ut agrestia cum mitibus mulgens, et caseos pauperibus tribuens apud præsidem sit delatus.

Vir Domini, agnoscens ideo remanere libenter
Ut grege cum proprio fetus mulgeret agrestes,
Accedens niveo sinum de fonte replevit :
Caseus efficitur paulatim lacte coacto.
Pinguis et immissis ditescit fiscina formis :

A Cernit abundantes lactis de munere fructus,
Et rogat ut Dominus quidquid velit inde futurum
Ostendat ; tum sancta virum mox jussio portas
Cæsareæ properare jubet, tandemque repertis
Pauperibus, viduis, orbatis luce parentum,
Quod Dominus tribuit, largis contradere palmis.
Non secus ac jussum est, prompto perfecit amore.
Sæpius hæc passim cives miranda videntes,
Invidiæ pulsante malo, conspectibus adsunt.
Fortis Alexandri, qui dudum præses ab illo
Missus erat, nonam qui movit in orbe procellam
Christicolis ; cujus sanctum lex horrica Mammem
Propulit in montem : Clemens, o præses, obaudi,
Accusator ait, quemdam de stirpe magorum
Vidimus inclytis [f. inlicitis] leges mutare fera-
[rum
B Carminibus, solers ortas compesce querelas.

CAPUT VI.

Qua missos præsidis humanitate susceperit.

His commota super furibundi præsidis ira,
Ire duos equites sanctumque adducere jussit.
Obvius his Mammes montis scandentibus alta :
Quo properatis, ait ? Mammetem quærimus, aiunt.
Si nosti, monstrato viam, qua mansit et ipse,
Vel qua pascat oves. Non hujus nominis, inquit,
Hic cognosco virum, nec hujus mansio nota est.
Non trepidans hoc dixit enim, sed verba momentis
Implevit Domini, sanctos qui jussit apertas
Declinare minas, ut servet jussa, peregit
C In solo sermone fugam. Nam cætera fortis
Tentamenta tulit, pro Christo ponere malens
Quam servare animam, verbis que sequentibus ipsum
Non timuisse docet : Mammes cur quæritur, inquit,
Declarate mihi et vobis monstrabo videndum.
Proditione, aiunt, pulsantur præsidis aures,
Audit et hunc puerum magicis confidere rebus
Et domitare feras et agrestibus imperitare.
Ille, Dei dono monitus, respondit : Eamus,
Gustemusque prius, tui jussa facessero tempus :
Adductisque domum convivia larga paravi,
Panis, aquæ niveique apponens munera lactis.
Non tantum propriis precibus dilexerat hostes,
Verum quod sancti monuit sollertia Pauli
Esuriemve sitimve pati non pertulit ipsos.
D Hinc videas mentem prunas teligisse calentes,
Dum velut affines Mammem venerantur amicam.
Et redeunt sanctæ testes virtutis opimi.

CAPUT VII.

Qualiter ipsos concussu agrestium territos de se si consolatus ; in quo de nominis ejus diversitate.

Ergo illis pariter prandentibus Intrat agrestis
Turba catervatim, legeret dum dogmata sanctus
Verbi evangelici : turbantur nescia visu
Corda virum, supplex alius complectitur aram,
Ille sacris genibus Mammæ timefactus inhæret.
Attoniti terrore novo, summamque salutis
Jam dubio sub corde tenent ; cernensque timentes,
Ne timeatis, ait, Mammetem cernitis, ecce

Quæritis, hunc ipsum vos invenisse sciatis;
 Confortate animos, nihil hic nisi mite videtis.
 At mihi restat ad huc dubitatio nominis hujus:
 Nam *Mammæ* *Mammæ*, et *Mammæ* *Mammæ* ha-

[betur
 Et *Mammæ* *Mammæ* scriptum liquere priores.
 Sit quodcumque, tamen cœlestis scriptio servat,
 Quodcumque exprimitur sanctum signamus eundem.
 Si vis, sponte veni, si non, permittite reverti.
 Pergite, ait, nil vestra timor jam pectora turbet,
 Nam quocumque Dei me Spiritus egerit, ibo.
 Continuo redeunt gaudentes atque timentes.
 Quam facile Omnipotens hominum mutare repente
 Corda potest, laudemque suis concedere sanctis.
 Non modo ut hos homines timeant, sed cuncta creata.

CAPUT VIII.

*Quomodo, admonente Dei Spiritu, leonem, qui se
 sequeretur, vocaverit.*

Spiritus egregium docuit sublimia Mammem:
 Surge aiens, jamjamque voca de monte leonem
 Qui multum virtutis habens, et corpore præstans
 Judæos gentesque vocet, cum stirpe maligna.
 Lætus ad ætherium Mammæ suspexit Olympum:
 O Deus alme patrum, mundi pie conditor, inquit,
 Jam miserere, tuumque, Pater, ne desere servum;
 Respice Mammæ quid corda fidesque volent,
 Passurumque tuo pro nomine multa tuere.
 Dixit, cum veniens eremi de parte rugitus
 Dat leo terribiles, horrendus colla jubasque.
 Cui Mammæ: Quo Christus, ait, vocat, impiger ibo.
 Tu quoque divina venias ad scammata jussu,
 Dumque cavo fuerint spectacula in amphitheatro,
 Impia turbæ suum moriens te sentiat hostem.
 Ac velut hoc dicens, nilis vexilla sequeris,
 Sternere disce ducis strictis mucronibus hostes.

CAPUT IX.

*Quemadmodum Cæsaream veniens, præsidii in-
 notuerit.*

Cæsaream post ista puer venerandus adivit,
 Repperit et portas juxta residere patentes
 Quos dudum præses capiendum misit ad ipsum:
 Qui sancto veniente stupent, humilique salutant
 Alloquio: Salutem [salvum] temet gaudemus adesse;
 Amplexique pedes, verbis venerantur amicis.
 Surgentes ad celsa viri prætoria currunt,
 Bidentes: O præses, adest quem quæris ut hostem,
 Mon magus, ut stulti confinxit opinio vulgi,
 Nec reus illorum quæ garrula fama serebat,
 Sed servus milesque Dei sine crimine summi.
 Judex hæc contra: Pretio cognoscitur iste
 Corruptisse meos, sererent ut falsa volentes.
 Nos aiunt non falsa tibi, sed visa locuti,
 Haud cupimus pretio verum mutare saporem.
 Vidimus ad vocem Christum de more vocantis,
 Silvicolas astare greges, quasi mitia quædam,
 Orantemque satis humili circumdare gestu.
 Nescimus hunc esse magum; si credere nobis
 Duxeris indignum, præsto est, nam venerat ultro;
 Judiciis inquire tuis nos vera locutos.

A His simul auditis multa de parte piorum
 Ad Mammem venire, sacri consortia verbi
 Quærentes, animos per gaudia sancta refecti.

CAPUT X.

*Quibus responsis præsidii, confessionem magicarum
 artium quærenti, obviaverit.*

Interea præses Mammem jubet ante tribunal
 Constitui, et verbis adductum pulsat amaris.
 Tu Mammæ, quem fama magum serit, ille vocaris!
 Servus ait, Christi, Mammæ vocor, incola montis.
 Dic, inquit, magica compescere qualiter arte,
 Et domitare feras, debes nam pandere, possis.
 Servio, ait sanctus, Christo, qui cuncta gubernat,
 Cujus ad imperium substantia flectitur orbis;
 Illum terra timet, cœlum, mare, spiritus omnis:

B Hæc scio et hæc fateor, novi nam cætera nunquam.

Dixit Alexander: Magicas si pandere fraudes
 Dissimulando fugis, tormentis fortibus actus,
 Nudabis quæ tecta tenes; dic ergo quod opto.
 Non, inquit, didici mysteria fœda magorum;
 Invoco sed Christum, cujus venerabile nomen
 Omnia sancta facit: carnem tibi cedo terendam
 Quam cruciari potes, liber sed spiritus iste
 In Domini virtute manet, quem cuncta tremiscunt.
 Præses ait: Magicis pœnas contemnere sacris
 Te video; ne crede tamen me flectere posse
 Nequitia commenta tuæ, vel carmine ludi.
 Dixit, et e contra sanctus fert talia Mammæ:
 Odit quippe Deus vitamque genusque magorum,
 Et magus esse nequit Domini qui flagrat amore;
 C Non tua, scito, miser, timeo tormenta minasve,
 Salvatoris habens scutum, qui sidera servat,
 Qui me teque suo iudex sub jure retentat,
 Quem colo, quem solum per legem doctus adoro.
 Præses ait: Diversa studeo opponere veris:
 Hactenus artifici licuit lusisse loquela,
 Jam montana mihi citius secreta pateant.
 Et quid, ait, tibiinet, iudex scelerose, fatebor?

CAPUT XI.

*Quibus itidem blanditiis præsidii obriationibus
 confutaverit.*

Hinc aliam tentare viam dementia cœpit
 Judicis. Invicti jura per Cæsaris, inquit,
 Fortunam numenque deum, nihil esse nefandæ
 Artis apud Mammem, et citius securus abibis.
 D Per nomen confirmo Dei Patris omnia Mammæ
 Lætus ait, Natiqæ simul cum numine Flatus;
 Ast hominum figmenta sequi sevisque redemptam
 Dæmonibus damnare animam nullo ordine possum.
 Præsidii ira videns sibi fortia tela remitti,
 Increpat, et dictis ardens pro talibus intus:
 Nomen, ait, contemne Dei, jamque ipsa negato
 Jura tui, nostrisque ferens libamina divis
 Aureliana jubet cunctis quod sanctio comple.
 Vir Domini solita fretus virtute Tonantis:
 Quod didici sectabor, ait; qui cuncta gubernat,
 Huic libare volo, quem solum semper adoro:
 Dæmones ille colat Dominum qui pescit Olympi.
 Vane puer, nimium præses seduceris, inquit,

Et doleo, nam pulchra tibi nunc suppetit ætas,
 Et primos teneris ostentat floribus annos,
 Nec poteris pœnas penitus perferre paratas,
 Fervet enim crudo virtus in pectore magna,
 Fervida sed languet bellis audacia cœptis.
 Flectere, frange fidem, facilis fuga, forte furoris
 Supplicium nostri; Dominumque Deumque negando
 Offer sacra diis incensa potentibus, hoc est
 Quod jubet Augustus, quo facto liber abibis,
 Fultus amicitia. Reddit cui talia Mammæ:
 Jam cessa sperare, miser, mea vota reflecti,
 Et pro te potius tandem doluisse memento,
 Atque annos deslere tuos, me desine flere,
 Cui Dominus protector adest. Volo protinus, inquit
 Præses, ut ipse neges quem dicis jure colendum.
 Non nego, sanctus ait, Dominum; tormenta parari
 Cuncta jube: tolerabo libens pro nomine Christi.

CAPUT XII.

*Ut suspensus equuleo verbera se non sensisse
 confessus sit.*

Inflamat magnis vehemens fervoribus ira
 Pectus Alexandri miserum, jubet altius ergo
 Sanctum suspendi, tormentisque acribus amens
 Pulsat utrumque latus; dum carpitur unguibus uncis,
 Nullam dat Mammæ vocem de more dolentum.
 Nondum, præses ait, sensisti, saxee, plagas?
 Dure, nec humanos juvenili in corpore sensus
 Error habere sinit. Mammæ ad sidera lætus
 Intuitum vertens: Grates persolvimus, inquit,
 Terrarum cœlique Deo, quia non magis ipse
 Intus adhuc sensi, mentis securus in arce,
 Crudeles quam te pœnæ tetigere sedentem.
 O pia sanctorum miris patientia vincens
 Aspera cuncta modis! cœlestia mente petentes,
 Contemnunt carnem memori vel cernere visu;
 Sic perdunt vitam, vita sine fine reperta.
 Est leve momentoque volans fugit ocuis omne
 Quod tolerant, acuit spes muneris, ardor amoris,
 Immensumque suis cœlestis gloria pondus
 Mercedis tribuit. Quid pronum in prælia semper
 Tironem miraris? Habet sua præmia victor:
 Pro regno pugnat, regnans post bella quiescit.

CAPUT XIII.

*Qualiter acrius tortus cœlesti allocutione sit
 confortatus.*

Præses ut invictum sensit per vulnera Mammem
 Obnoxia durare animis, nec velle reflecti
 Ad mundi ridentis opem: Jam funditus, inquit,
 Interiora viri manibus pulsantur obuncis,
 Ut tandem cesset magicis confidere vanis,
 Et saltem nolens vestigia nostra sequatur.
 Mammæ sidereo figens sua lumina cœlo,
 Spe meliore metum pœnarum liber abegit.
 Credo, tenens quod Christus ait, non esse timendos
 Corpora qui perimunt, communi obnoxia morti,
 Victuras sine fine animas quia perdere nullis
 Supplicii possunt. Ergo dum talia Mammæ

A Perpetitur, tractu cœli vox missa cucurrit:
 Nunc opus, o Mammæ, animis, nunc pectore forti,
 Confortare, prope est victoria, plena corona
 Utere, duritia miles invicte virili.
 Hanc vocem quidam sanctis e fratribus almo
 Auditui excipiunt, et pleno pectore gaudent;
 Ast alios qui nulla sacri solamina dicti
 Percepere, metus pariter mœrorque premebant.

CAPUT XIV.

*Quomodo præses caminum instrui præceperit,
 sanctumque carcere manciparit.*

Postquam illa iudex animatum voce furentes
 Carnificum tolerare manus et spernere Mammem
 Vidit, ab incepto mutatus, jussit ab alto
 Deponi totaque strui virtute caminum,
 B Ut quem non flexit ferus unguibus, igne perurat:
 Demens, qui magnam regnare in pectore flammam
 Sanctorum ignorans, ignes adhibere caducos
 Non timuit, cum restingui non ignis ab igne,
 Sed magis augeri soleat; nec fortibus undis
 Sanctorum flammam superari posse beatas,
 Testis adest Scriptura, sacro quæ prædicat ore
 Quod multis non possit aquis pius ardor amoris
 Extingui. Tormenta parat dum talia miles,
 Præses ab interno pulsatus iudice, jussis
 Obvia jussa ferens, Mammem jubet inde beatum
 Carceris extremi gremio tenebrisque ligari;
 Ipse magis tenebris cæca et caligine pressus,
 Qui Domino ductore carens, petit exteriores,
 Quis fletus stridorque manent, sine luce tenebras.
 C At sanctis mundus carcer, quo solvier orat
 Se Psalmista Domum paradisi lætus ut intret.

CAPUT XV.

*Quemadmodum ingressus carcerem, paverit ibi
 reclusos.*

Sanctus in angusti perductus carceris antrum,
 Repperit inclusos vario pro crimine dura
 Sorte quater denos; mox primo in limine fixis
 Ad Dominum genibus, fundebat talia Mammæ:
 Omnipotens, immense Deus, quem denique nostri
 Dilexere patres, quia tu miseratus amasti,
 Exaudi quas fundo preces, nec linquere memet
 Auxiliis qui vivo tuis, dignare, Creator.
 Protinus inclusi, percepto nomine Mammæ,
 Ad plantas volvere sacras sua corpora passim.
 A quibus ut Mammæ quid vellent voce reposcit,
 D Audiit esuriem languentum cuncta per ossa
 Jam rabiem traxisse suam, nutare subactis
 Viribus incessum, linguæque retundier usum.
 Hæc inter patulam penetrare columba fenestram
 Visa ferens mellis, nivei quoque munera lactis
 Vox simul increpuit Tibi mittitur, accipe, Mammæ,
 Dulcius hoc domum pretiosis sumito cunctis.
 Accipiens Mammæ manibus sacra dona supinis
 Mandit, et adjunctam satiat benedictio turbam.
 Ut panes, quos forte puer portaverat unus,
 Quinque dedit Dominus quondam per millia quinque,
 Sic quod portat avis, Mammæ sub honore beati,

* Hank. legit, *Mammem* in not. ms.; sed retinenda vetus lectio. BASN.

Hanc turbam satiare valet; hæc munera sanctum
Trina decent, qui felle cærens, dulcèdine vitæ.
Cœlestis jucundus erat, cui trina potestas,
Vita, fides, virtus, dilectio, spes, via, palma.

CAPUT XVI.

*Ut vincti effugerint præsesque cum Mammæ pro im-
molando sermonem habuerit.*

Jam mediæ cum noctis iter labentia cœlo
Sidera signarent, subito sublata serarum
Claustra viam tribuunt cunctis quos carcer habebat.
Jamque fugam celerant miseri, solumque relinquunt
Convivam sub nocte suum : timor indicat ergo
Hos tolerasse reos, illum sub crimine nullo,
Sed tantum virtute animi, per prælia Regem
Velle sequi proprium, palmamque subire quietis.
Præses ut explosas audivit carceris umbras,
Effugisse reos, solumque residere Manimem,
Custodi jubet accito sibi sistere sanctum,
Adductumque affatur ita : Hæc datur optio, Mammes,
Sola tibi, veniam cunctorum præsto malorum
Si tantum puro Dominus sermone negetur,
Quem verbo vitæque Deum colis, asseris, oras.
Sanctus ait : Prolata semel sententia stabit.
Præses ait : Libare diis tibi, vane, necesse est.
Mammes : Cesset, ait ; Christum colo, jussio vana.
Judex : Vincet, ait, fervens tua dicta caminus.
Eia age, quæque placet tandem tormenta parato,
Mammes lætus ait. Judex cui talia reddit :
Artibus ut semper magicis contemnis et ignes,
Sacrifica, fer dona diis, da munera templis.
Dic, inquit Mammes, censes quibus esse litandum?
Ira licet dare verba vetet, tamen hæc quoque præses :
Alcides votis magnusque colatur Apollo,
Proles sancta Jovis. Tum Mammes protinus inquit :
Conveniunt tua dicta tuis erroribus ergo,
Perditio, quod Apollo sonat, vastare colentum,
Non salvare animas sævo solet igne tenendas.
His simul auditis irato pectore judex
Triste Dionysio Satanæ Zosimoque ministris
Mandat opus sanctumque jubet cruciari camini
Ignibus, ut totas confundat flamma favillas.

CAPUT XVII.

*Qualiter in camino Deo gratias retulerit se ab igne
lædi non posse.*

Cumque Dei miles, deductus ad ora camini,
Cerneret officium pœnas sudare parando,
Visibus ætherium totis suspexit Olympum,
Hæc sacra dicta pio supplex de pectore fundens :
O patrum nosterque timor, tua jussa tenendo,
Te propter patior furibundi judicis iras,
Exaudi quas fundo preces, patientia nostram
Dirigat alma viam, virtus simul ignis hebescat,
Integer et Mammes vincat tormenta tyranni,
Lucis ut ignari capiant manifesta patenter
Virtutis documenta tuæ, te vincere solum
Possæque cuncta sciant. Sancto tum nomine Christi
Munitus, signoque crucis per singula facto,
Haud trepidat flammæ medios intrare per æstus.
Protinus ingresso cessit vis tota caloris

A Ignis, et exstinctis cœpit rarescere prunis.
Conspecta novitate, pio fert talia Mammes
Ore : Pater rerum, tibi reddimus, optime, grates,
Nos, quia non aliter dignatus visere salvas,
Quam quondam pueros Babyloniam sacra fideli
Pectore tementes, medio fornacis honorem
Concelebrare tuum, salvator rore dedisti :
Mammes namque tuus non sentit in ignibus ignes.

CAPUT XVIII.

*Quomodo præses incendium renovavit, intactumque
audiens ipsum accessiverit.*

Tertia præterea dum cœlum aurora teneret,
Solis et impigri conscenderet ardua currus,
Ne qua sepulturæ cineris superesse vel ossum
Igne minuta queant, reparato multa furore
B Ligna jubet præses consumptis addere flammis.
Arida terrificis crepitant incendia teclis
Murmure de magno, fumus volat ater ad auras.
Nec mora pulchra cito dimissa columba natata
De cœlo venit, flammam secrevit, et omne
Ignis onus cameræ curvari more peregit,
Nec longum restincta rogi violentia cessit.
At post quinque dies judex, si corporis ulkæ
Scire volens tanto restarent igne favillæ,
Fornacem reserare jubet, tum plurima turba
Militibus permixta volat, mirabile dictu !
Auribus appositis, intus sensere loquentem
Psallentemque Deo laudes gratesque ferentem.
Forsitan hæc sanctis Mammes permiscuit odis :
Fecisti nos, magne Deus, transire per ignes
C Fluminaque, et reddis post omnia dura quietem.
Attoniti, properata premunt vestigia retro
Judicis hæc rabido portantes dicta furori.
Hic homo non magus est, præses crede optime nobis,
Sed potius virtute Dei, non carmine, vincens
Sævitiæ tormenta tuæ, quem sedulus orat
Sub Christo salvante valet. Sed præses, ut audit
Non ignes tetigisse virum : Nunc arbitror, inquit,
Nos magicos superare dolos, miles tamen ibis
Adducesque virum : non me vivente recedet
Sanus et incolumis, pœnis vincetur amaris.

CAPUT XIX.

*Quemadmodum educto præses, et magica neganti,
feras promiserit.*

D Miles ut ingentis reseraverat ora camini,
Angelicos astare choros, et cingere Manimem,
Suaviter in media vidit fornace sedentem,
Virtutemque humili trinam prece rite vocantem
Laudibus intentum Domini, sancto agmine septem ;
Christicolæ pariter, testes virtutis habendi,
Hoc etiam speculantur opus : Procede, vocat te,
Miles ait, Mamma, præses, te cernere quærit
Quo jussam carpente viam, petiere supernas
Fulgida continuo sanctorum millia sedes.
Quis dubitabit enim cives pro cive beatos
Advenisse suo solatiæ sancta ferentes ?
Hunc ad certa sæe properantem præmia palmæ
Non linqunt, sed stare moneant occultius ipsum,
Victorem sancti ducant ut ad ardua cives.

Præses ut astantem sæva ad prætoria Mammem
 Conspicit, his mentem pulsat sermonibus almam :
 Quid magicæ tantum artis opus per singula posse
 Cernitur ? ut flammæ vires ac fraude perirent,
 Sic ignes, sic nostra tibi tormenta videntur
 Contemnenda ? feras nuper quibus artibus, edic,
 Legibus a propriis aliena ad fata vocasses,
 Idem hæc error ægit, fraudesque videntur eædem,
 Te tantus fragilem quidquam ne læderet ignis,
 Has artes dic sponte tua, tum liber abibis.
 Nomen, ait, Christi, Mammes, mihi talia magnæ
 Virtutis documenta dedit; neque vana docebat
 Ulla superstitio, pavi silvestria jussu
 Quæ venere Dei, memetque secuta Tonantem
 Vocibus in propriis mecum laudare solebant.
 Hæc Mammem fecisse scias. Jam plurima cesset
 Verborum jactura velim, veracia tandem,
 Præses ait, proferre stude, si fidere vanis
 Indubitanter habes, habeo quoque vincere pœnis
 Conatus, decepte, tuos, jam detege demens
 Qua ratione feras, qua tantum viceris ignem.
 Non, inquit, magicas didici, vel profero fraudes,
 Sed Natum coluisse Dei, de nomine cujus
 Nomen habens, vitam tali pro rege paciscar.
 Præsidis ira : Feras, inquit, promitto paratas
 Humano gaudere solent quæ sanguine semper,
 His dulcem te ferre volo velociter escam.
 Non terremur, ait Mammes; immitte, feremus.

CAPUT XX.

*Qualiter ursa vel pardus non pœnas ei sed honorem
 intulerint.*

Hæc ubi dicta, vocat iudex de more ministros
 Venandi quos cura ligat : Perniciter, aïens,
 Ite, parate feras, quas nostis habere cruentos
 Atrocesque animos, perimant ne corpora tantum,
 De præda sed habere cibos videantur amatos.
 Qui dum deinde cavo consideret amphitheatro
 Adducunt Mammem, dimittitur ursa novellæ
 Sævitiæ mentita minas, quæ carcere postquam
 Processit cavæ cœlique nitore potita est,
 Mammem læta quidem prædæque petebat amore
 Sævitiæ memor antiquæ, tamen inscïa rerum
 Jam metas emensa viæ, stupet ora beati
 Spectatumque viri. Nam quod temeraria venit
 Excussat prostrata solo, veneranter adorans
 Bestia, quem tantis hominum dementia damnat.
 Post pardum laxare jubet : fera concita Mammem
 Obsequium latura petit, collumque beati
 Martyris amplectens, ulnis præmolliibus ambit,
 Sudoremque sacri detergit corporis, ergo
 Servitio devota fovet, quem sternere jussa est.
 Possumus hinc etiam meritum perpendere sancti,
 Nam dum primus homo, Domino plasmante, creatus
 Staret imago Dei, peccati et criminis expers,
 Illa potestatis gaudens insignia primæ
 Percepit donante Deo, quo cuncta creata
 Orbis in obsequio solus subjecta teneret.

* Versus mutilus.

A Postquam colla animo subterit dura superbo
 Deseruitque Deum, Domini non ærvus haberi
 Sed magis ipse volens dominatum indignus adire,
 Hinc collata prius cœpit fugitare potestas
 Cunctorum, qui nuper erat sublimis honore,
 A cunctis patitur, jam factus apostata, pœnas.
 Hanc sancti pestem primi fugere parentis
 Atque humili virtute animi, medicamine Christi
 Suscepto, primi meruere insignia juris.

CAPUT XXI.

*Quomodo capto ad interficiendum eum leone, ille
 quem prius vocaverat veniens, vocem sit imitatus
 humanam.*

Ut Mammem nullo violari vulnere iudex
 Conspicit : Ite, viri, totis conatibus, inquit,
 B Lustrentur montes, silvis sint retia, totis
 Vallibus insidiæ, cunctas peragrate latebras,
 Egregium donec sistatis in urbe leonem
 Qui vires animis acuat, qui viribus iras,
 Qui primo Mammis commisceat ora furore,
 Et ne præceptis angustia temporis obsit,
 En vobis spatium bis denum cedo dierum.
 Mox jussis famulantur, eunt, mirique repertum
 Roboris alta citi ducunt ad tecta leonem.
 Præses adesse feram dictis ut pluribus audit
 Inclusam caveis, ornet jubet amphitheatrum.
 Tertia deinde dies certo dum tempore surgit,
 Procedit, monstrumque jubet dimittere sancto.
 Dum timefacta manus, dissolvere vincula tardat
 Nam leo sævus erat, descendit montibus altis,
 Cui ma:tyr pridem dederat præcepta vocato :
 Urbem adiens, nullum læsit sub mœnibus urbis ;
 Per patulas festiva fores spectacula luctum,
 Non risum laturus adit, mox ora beati
 Intuitus Mammæ, vocem, mirabile dictu !
 Induit humanam, primumque his vocibus usus :
 Salve cultor, ait, summï venerande Tonantis,
 O natura hominis sancto Spiramine plena
 Plena simul meritis vitæ, tibi denique jussu
 Cogimur angelico, naturæ munera contra,
 Humanos proferre sonos, servitur honori,
 O pastor dilecte, tuo : nam quod minus ipsa
 Dat natura, fides itidem tua magna meretur.
 Tu pastor, tibi nos æquum servire libenter.
 Miremur virtutis opus, doleamus iniqua
 D Facta hominum : laudat brutus bene facta magistrï
 Concesso sermone leo, meritisque fatetur
 Hunc sancti venisse viri ; doctoris amore
 Non turbas, non arma timet, servire paratus
 Exitium tolerare cupit ; nos omnia contra
 Ultro doctorum miseri bene facta silemus.
 Fingere falsa libet, serimus vel facta libenter.
 Scire quidem volumus, sed plus juvisse laborem
 Quam doctoris open ; probris lacerare magistrus
 Jam pauci metuunt ; multi non frangere portas,
 Sed struere insidias polluto pectore gaudent,
 Hos canibus porcisque pares sententia Christi
 Sancta vocans, jubet hos fraudare nitela *

CAPUT XXII.

Qua severitate januis clausis Judæos gentilesque prostraverit.

Postquam verba leo volitantia sine peregit,
Ostia cuncta loci clauduntur cœlitus arcta
Obice, ne facilis miseris fuga demere posset
Quin omnes unum paterentur sævius hostem.
Protinus horribili prosternere cuncta furore
Ingreditur, tingitque hominum rabida ora cruore.
Dentibus hos lacerat, sevis sæcat unguibus illos,
Impulit hos currens casuque peremit amaro.
Illos morte timor subita prosternit inertes
Casibus et variis, pariter gentilibus instat
Judæosque premit; prostratis omnibus ergo
Solutus ab exitio præses paucique ministri
Mammæ jussu dilata morte feruntur
Immunes, optata viro ne passio desit,
Ipse parat vitam tormenta parantibus, ipse
Palam morte petit. Judex, ut crimina nondum
Finem habeant, vivit. Numerum quis scire cadentum
Millia vel valeat, passim cum frustra per omnes
Sunt dispersa gradus? longe cervice revulsum
Rore caput rubeo commista strage natabat;
Abscissas aliena manus ad corpora jungi
Cernere erat, truncos gemino sine poplite ferri,
Cunctaque membra loco vel cæsa carere priori,
Saucia vel remanere suo; tantusque repente
Sanguis ad indicium facti terroris ab oris
Gædis iit plenis, ut flumen abire putares
Littoribus; veluti summis cum montibus ingens
Grando cadit, mixtisque simul tonat imbribus æther:
Tum collecta imas descendunt flumina valles,
Saxa trahunt, silvasque ferunt, totaque vagantur
Planitie agrorum, gemitus dat rusticus imo
Pectore: non aliter cæsorum membra feruntur
Sanguine rapta suo. Plebis spectacula talem
Finem habuere malæ. Mammæ vocat inde leonem,
Et mandat propriis celerem se condere lustris.

CAPUT XXIII.

Quemadmodum sanctus Mammæ leonem miræ superaverit crudelitatis.

Præsidis ira tamen tali nec vulnere plebis
Tacta capit requiem, verum ne evadere possit,
Induratur adhuc, Mammæque furore vocatum
Alloquitur prisco: Mammæ, libamina divis
Aut devota dabis, pœna aut moriere cruenta.
Respondet martyr: Miror te dæmoniorum
Participem, tentare Dei post talia servum.
Nam Dominum cognosco meum, qui linqere memet
Nunquam, credo, volet; vos contra vindice flamma
Quos facit impietas Dominum scelerosa negare,
Quique deos colitis, ligni lapidisve metallo
Quos manus artificum vano compegit honore,
Damnabit, stringetque reos sententia mortis.
Præses ut irato percepit talia sensu:
Noris, ait, nostro retineri jure leonem:
Sævior ille tuas discindet, frivole, carnes,
Si mea jussa animo ducas temnenda superbo.
Ne dubita, vinceres enim. Tum talia Mammæ:

A Quæ facienda putas, tandem fecisse licebit,
Si modo quod memoras celeri compleveris actum.
Continuo stadium præses petit, et jubet illum
Qui miræ virtutis erat, laxare leonem,
Quem dudum spatium jussit quæsisse dierum
Viginti, captumque sibi jam credidit esse
Vincendi auspiciam. Mammæ fera jussa vomentem
Increpat, et dictis miserum mordacibus urget:
Impie, vane, miser, maledicte, insane, profane,
Jussa patris Satanae sequeris, quæ mente maligna
Sunt facienda tibi, temet vincemus et illum.
His dictis magno mittunt clamore leonem.
Protinus adveniens sanctum fera, ut alta tuentem
Dicentemque Deo laudes meditamine forti
Perspexit, pedibus supplex prostrata, beatas
B Lambemat plantas, veniam pro crimine poscens.
Ut Scriptura refert, contra præcepta Tonantis
Consilium, ratio, sapientia, nulla voluntas
Prævaluisse potest; frustra tormenta paravit
Præses, ubi Mammæ Domini pia dextera texit.

CAPUT XXIV.

Qualiter a populo lapidatus illæsus permanserit.

Ista videns populus fremitu vuluque minaci
Murmura longa ciens, celsa tum voce virum vir
Hortatur, pœnas inimico a sanguine sumant,
E medioque magum sævo cruciamine tollant.
Continuo ad lapides animo fervente legendos
Oppositas rupere moras, sit grando sine imbre.
Saxa volant, sanctumque ruunt super aggere facta.
C Gaudentes abeunt, sese vicisse putantes,
Sed potius victos rerum docet exitus ipsos:
Nil nocuere quidem tanto sub turbine Mammæ,
Se vero æternis damnarunt crimine pœnis.
Post modicum Mammæ, ut facta silentia circum
Sensit, ab aggesto surgens illæsus acervo,
Discedit, laudes Domino gratesque frequentans.

CAPUT XXV.

Quomodo voce vocatus superna pro inimicis deprecatus in pace quieverit.

Pergenti, sudum dimissa per acra venit:
Vos aïens, ascende, virum sanctissime Mammæ,
Janua te cœli paradisi et claustra patenti
Excipiunt gremio, gaudet te Christus adire,
Quamque tibi portat tandem meruisse coronam.
D Jam propera, sanctus quem Flatus ubique gubernet,
Angelicos cernes misso certamine cives.
Hic Dominum laudans, orat mox talia Mammæ:
Hæc illis dimite precor, nec reddere judex
Quæ fecere mihi, districto examine quæras;
Talia qui mandas, exaudi talia clemens,
Atque animam permitte meam cum pace reverti
Ad requiem quandoque suam post prælia mundi,
Dixit et ætheriam conscendit spiritus aulam
Liber in æterno semper mansurus honore.
At somnus sanctæ conclusit lumina carnis.
Semina quæ lacrymis Mammæ infusa ferebat
Messuit hic fructu gaudens, qui flebat eundo
Fert veniens plenos lætus mercede maniplos.

CAPUT XXVI.

Quod cæteros sanctos non solum vita, sed et virtutibus æquiparaverit.

Jam quia Mammæ vitam finemque beati,
Deformi sermone licet, tamen ordine quodam,
Clausimus, ad laudis cumulum licet addere quædam
Dona quibus Domini servi quoque facta fidelis
Narrentur, mercesque humili sit plena poetæ
Munera de proprio sacræ superaddere laudis.
Quem non sanctorum Mammæ pietate fideque
Moribus et signis, nec non certamine forti,
Æquiparet? sanctos cujus tibi vita priores
Sancta repræsentat, cunctorum facta resignans:
Simplicitas primi semper pastoris in illo,
Longævi pia vita Enoch, perfectio Noe,
Lot sacra sedulitas, Abraham credula vultus,
Isaac cautela patris, benedictio Jacob,
Consilium Joseph, sancti sapientia Moysi,
Gratia tum Samuel, patientia fertilis Iob,
Pax Idida magni, dilectio mutua David,
Ardor apostolorum fervorque propheticus æque
Quodque suum tenuere locum; miracula vero
Tam manifesta dedit quam sunt duo lumina mundi,
Ex quibus ad tanti laudem famamque patroni
Quædam pauca libet veterum componere gestis,
Ut liquido agnoscas cunctorum dote piorum
Hunc nituisse virum. Prior in deserta vocatus
Est populus, legemque Deo donante receptans,
Pellibus et tabulis tentoria sacra paravit:
Sic Manimes deserta petens, dum construit ædem,
Donum evangelici meruit venerabile libri.
Huic instar Salomonis, amet quodcumque petendum,
Coelitus annuitur. Mammæ sacra dicta legentem
Atonitæ stupere feræ, mirabile dantes
Doctori obsequium; Samsoni ex ore leonis
Ut dulcedo data est. Propriis in mœnibus hostes
Elisei sectator alit. Quod agrestia parent
Tam tritum est sanctis, ut non sit ferre necesse,
Nec mirum quod stulta magum sententia dixit,
Belzebul Dominum si gens Judæa vocavit
Cumque tribus pueris, mundi simul idola temnens,
Clauditur ignicremis flamma fervente caminis.
Verbera cum Paulo tolerat. Sectatur utrosque
In pœnis, itidem vincens sectatur utrosque
Unguibus hic fossus, serris est tortus Isaias;
Eliam corvi, Mammæ pavere columbæ.
Ut Jonas celo vivus sorbente repertus,
Sic Mammæ servare feræ, non lædere possunt.
Opprobrium Elisei geminis deletur ab ursis,
Et leo Mammæ stravit sævissimos hostes.
Ut bruti Dominus linguam reseravit aselli,
Ne populi exitium vates tractaret iniquis,
Humana sic voce leo Mammæ honorem
Prædicat, ut tali saltem doctore cruentus
Resipiat iudex. Lapidum quoque grandine pressus,
Cum Paulo Stephanoque Deum pro talibus orat,
Exemplum morientis habens, in corpore Jesu.
His aliisque Dei clarissima dona ministrans,

A Ad regnum coeli, sanctis per sæcla paratum
Omnibus, æterna tandem pietate vocatus,
Pace Dei fruitur summa, sine fine beatus
Illic sancte tui Mammæ memor esto poetæ,
Augia quem felix Strabonem nomine nutrit.

STRABI HYMNUS

IN NATALEM SANCTI MAMMÆ.

Laudem beati martyris
Ad Trinitatis gloriam
Sanctæ canamus supplices
Quæ dat coronam testibus.
Adversa mundi pertulit,
Calcavit ejus prospera.
Mammæ Tonanti reddidit
Quod pro reis hic passus est.

B Virtute, vita, moribus,
Sermone jucundissimus,
In charitatis gratia
Semper manens ditissimus.
Spernens opes cum casibus
Mundi, supernis institit.
Liber caducis exiit,
Nil ambiens ex infirmis.

Mitis domans immitia
Illisque promens mystica,
Vivebat inter bestias
Quo cive gaudent angeli.

C Adjutus armis spiritus
Vicit furores principum,
Sævi draconis conterens
Sacris caput conatibus.
Magni favor præconii
Debetur isti martyri,
Cui Christus esset vivere,
Lucrum resolvi maximum.

Mansit fides in pectore
Spes mente felix, integra
His major illum charitas
Intus foris possederat.

D Exsultet omnis supplicum
Coelus sereno gaudio,
Hujus patris suffragia
Pronis rogando cordibus.

Te martyr, ergo, quæsumus
Mammæ, fave poscentibus
Sacro precatu protege,
Quos instruis certamine.

Impende curam dapsilis,
Aufer malum placabilis,
Confer boni solatia
Vitæ parando præmia.

Sit Trinitati gloria,
Virtus, honor, per sæcula
Quæ nos beatis martyrum
Semper juvet suffragiis.

Amen.